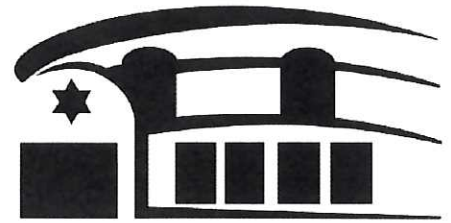

BRS AFTERNOON KOLLEL

Sponsored by Frohlich Financial Group, LLC

GEMARA KIDDUSHIN

WEEK #20: HEBREW IN THE BATHROOM

RABBI EFREM GOLDBERG

פרשת ויקרא תשע"ח

THIS WEEK'S LEARNING IS SPONSORED BY

DR. IRA AND ARLENE SCHWARTZ

IN MEMORY OF HIS FATHER

מאיר יחיאל מיכל בן הלל אליהו

*TO SPONSOR A WEEK OF LEARNING, EMAIL RABBI SHABTAI AT RSS@BRSONLINE.ORG

The Dr. Yitzchak Belizon z"l
BEIS MEDRASH OF BRS
בית מדרש יצחק יעקב בליון של ק"ק בוקה רטון

ים אלא שם) וחיוב ולהכניס לשם דברי "אות י"ט, ולקמן

ין עוד לקמן סימן

ם ומרחץ, ונגד נ אמן

זומדים שם ערומים . וכן בבית הכסא ונפוח אסור להזכיר של הקב"ה, וחמירא וגם²⁴ בלשון לע"ז. ששמו 'שלום', כבר זה במשנ"ב (סק"ו) הקל בזה, אבל ירא "ם דשלום או לומר יש חשש שיתגלגלו קוטע.

כלל לשם שמים, לומר שפלוני עשה שיהיה שלום בעולם, בלשון 'מה שלומך',

בבית המרחץ. וכבר

א סי' כ"ג, לקט הקמח זים גם במלתחות מצוי מים לשטוף הרגליים שבכגון זה דין המקום ויחמיר בחדרי הלבשה לפי העניין. 21. בענין ט, ואין לכפול הדברים, ם הנ"ל הערה 16, הכא מעשה רב אצל החזו"א בלע"ז התירו לכתחילה נתו לשם שמים, אמנם

פסקי

סימן פה - והיה מחניך קדוש

תשובות

תרלו

נתבאר שבחדר האמצעי מותר אם²⁶ אין העניה בשביל לצאת ידי חובת ברכה (ועיין לעיל סימן ע"ד אות ב' שאין אדם יוצא ידי חובתו ע"י שמיעה מאחר כשהשומע במקום שאסור לו לומר דברי קדושה שם), ויש²⁷ הכותבים שלא אסרו עניית 'אמן' אלא אחרי ברכה וקדיש וכדו', אבל אחרי דברי חול ואיחולים כדרך בני אדם מותר בביהכ"ס ומרחץ בכל ענין.

גא"ט, וגם רחום וחנון וכדומה אם כוונתו לשם הקב"ה כגון שאומר "הרחום ירחם עליך" אסור, וכמבואר במשנ"ב (סקי"א), ולפי זה הוא¹ הדין כל שאר מיני ביטויים שונים השגורים בפי בני אדם כשכוונתם לשם שמים אסור להזכירם בבית כסא ומרחץ ונגד טינופת, וכגון 'הקדוש ברוך הוא' 'השם' 'ברוך השם' 'רחמנא' 'רחמנא ליצלן' וכיוצא בזה, אבל לא² מצינו שאסרו כל אלו כשאומרים בלשון לע"ז כגון 'אייבישטער'.

וחיבת 'שבת' איתא בספרים³ להקפיד שלא לומר במקומות אלו על פי דברי הזוה"ק דשבת שמא דקוב"ה.

סימן פה

כינויי קודש ולשון קודש וסתם דיבורים בבית מרחץ וביהכ"ס ונגד טינוף

א. סעי' ב', שו"ע: דברים של חול מותר לאמרום שם (בבית הכסא ובית המרחץ ובמקום טינופת) בלשון הקודש, וכן הכינויים כגון רחום נאמן וכיוצא בהם וכו', אבל השמות שאינם נמחקים אסור להזכירם שם. ואפילו בלשון לע"ז כגון

ויש לציין כי מנהג חסידים ואנשי מעשה שלא לדבר כלל בלשון הקודש במקומות אלו, כמובא במשנ"ב (סק"ט) בשם מג"א (סק"ב) בשם ספר חסידים, שמא⁴ יבואו להזכיר איזה דיבור קודש האסור במקומות אלו, וגם עצם⁵ שפת לשון קודש יש בו קדושה, ועל פי הזו"ל⁶

26. וכנ"ל הערה 14. 27. אשל אברהם בוטשאטש, כה"ח סקי"א בשם יד אהרן ולחם יהודה.

פה - 1. סי' אשי ישראל פנ"ד הע' ג' עפ"י שד"ח אס"ד מע' ברכות סי' א' אות י"ג ואפיקי ים ח"ב סי' ג' על הביטויים הנזכרים (השם 'הקדוש') דיש לחשוש דהוי ככינוי, עיי"ש, וכל שכן לענין 'רחמנא' (עיין משי"ב בסי' ר"ט אות ז' וסי' קנ"ד אות י"ח). אבל 'רבנו של עולם' לא מצינו לאסור, ושאני מהקב"ה עקב תיבת 'הקדוש'. 2. עיין משנ"ב סקי' לענין 'רחום' דבלע"ז לכו"ע שרי, אמנם באפיקי מגינים סקיט כותב שאם כוונתו בזה להזכיר שם שמים אפשר אפילו בלע"ז אסור, ואפשר שגם המשנ"ב לא אמר דבריו בכגון דא. ועיין באשל אברהם בוטשאטש שדן לענין תיבת יא באידיש לאלו המבטאים אותה כשם 'י-ה' ומצדד להקל כי אין כוונת קריאת שום שם בזה וגם לכל השומעים פשוט כן. וכמו"כ כל מיני שמות בני אדם אשר משולב בהם שמות קודש כגון ידידה חננאל וכן בלשון לע"ז גאטליב הלפגאט וכיוצא דמדינא ליכא איסור, והמחמיר יחמיר לעצמו, ועיין סי' קנ"ד אות י"ח. 3. בני יששכר מאמרי שבתות סי' א' אות א', כה"ח סי' פ"ד סקי' (ועיי"ש שמ"מ שם 'שבת' אין חשש) ועיי"ש כשצריך לגעור בחבירו למנעו מאיסור בשבת יאמר 'שבא' והלה יבין, ועוד שמעתי דלכן נהוג בקרב רבים לומר שבעס (ושפ"ת אומרים רק בתפילה) כי ע"י עיוות זה קיל טפי להזכיר במקומות האסורים, אך (ושו"ר כמו"כ בס' מעורר ישנים ס"ק ק"ט) ראוי לימנע גם מלהזכיר כן. 4. תו"ח סופר סי' פ"ד סקי"ג, ומיהו מעיקר הדין ליכא איסור גם בלשון קודש, ובא"א בוטשאטש שאף אם יוצאים מפיו חלקי פסוקים, כל שאין כוונתו לשם לימוד תורה, אלא לענות לחבירו וכדו', ואין בו שום כינוי מכנויי הקודש, ליכא איסור. 5. שם בשם שאילת יעב"ץ סי' י', ובאפיקי מגינים ביאורים סקי"ב דאלו אשר כל דיבורם בלשה"ק קיל טפי גם מצד מדת חסידות, וכן הוא בשו"ת שלמת חיים סי' ק"ז דדברי ספר חסידים קאי לאלו אשר שיחת חולין שלהם היה בלשון לע"ז ולשוה"ק דיברו רק בתורה ותפילה. 6. דעת הכא עפ"י הירושלמי (פ"ג דעבודה זרה ה"ד) שאין לדבר במרחץ גם מה שמותר לדבר, ובס' דרכו"ש אות שניו שהגה"ק ממונקאטש זצ"ל היה מוכיח את אלו ששוהין הרבה במקוה ומפטטין דברי הבל ופוליטיק ובפרט קודם בתפילה שמבלים הזמן היקר, ובס' שלה"ט (לבעל

יש למעט בדיבור בכל שפה שהיא בבית המרחץ, ובבית הכסא אף מצד הדין אסור לדבר כלום כשנכנס על מנת לעשות צרכיו, וכפי המבואר בשו"ע (סימן ג' סעי' ב', ועיי"ש אות ג').
ובענין להכניס ספרי קדוש ועיתונים שכתוב בהם דברי קדושה ופסוקים למקומות אלו - עיין לעיל סימן מ"ג אות ג', ולקמן סימן קנ"ד אות ט"ו.

להעיר לחבירו על דבר איסור, לפסוק

דין וחלכה בבית המרחץ

ב. שם: ואם נודמן לו להפריש מדבר האסור מפריש, ואפילו בלשון קודש ובעניני קודש. ועיין משנ"ב. והכלל העולה מדבריו, כי לכתחילה יש להקפיד שלא לומר לחבירו אסור לעשות דבר זה, אלא יאמר 'אל תעשה' או 'אינן לעשות' וכו', אך כשהלה אין מבין מדוע מצוהו רשאי לומר מפורש 'אסור' וכו', וכן כשצריך גם להסביר גודל האיסור, וכל זה גם באיסורים דרבנן.

וכן כשהלה⁷ שואל אותו איזה שאלה בדבר הלכה לא יאמר 'אסור לשאול' או 'אינן משיבין במרחץ' אלא יאמר 'מרחץ הוא', ואם נשאל על איזה ענין הלכה הנוגע למרחץ⁸ רשאי לענות

שלא בלשון הוראה וכנ"ל, וכאמור ברמ"א שבחדר האמצעי (חדר הלבשה) קיל טפי⁹ לפסוק דין וכו' בלא להסביר טעמו של דבר.

להרהר במציאות ה' בביהכ"ס ובמקוה, סיפורי צדיקים וספרי תכונת הנפש

ג. מ"ב סק"ה: ופשוט דמותו אדם להתבונן בבית הכסא בגודל שפלותו ושכסופו יחזור כולו להיות עפר רמה ותולעה ואין נאה לו הגאווה וכו' ויחשוב שם חשבונות ביתו והוצאותיו כדי שלא יבוא לידי הרהור, ובשבת יחשוב בבנינים וציונים נאים. ובהג" חכמת שלמה (על גליון השו"ע הכא) כתב בזה"ל: "נסתפקתי אם מותר להרהר בו יתברך וכו' ולכאורה ראייה ל' מן הש"ס (יומא ז'): 'והיה על מצחו תמיד, מי לא בעי ניים פורתא מי לא בעי עייל לבית הכסא וכו', ומה יעשה בהך קרא 'שויתי ה' לנגדי תמיד' וכו' ובעל כרחך מוכח דבמציאותו יתברך מותר להיות מהרהר בו גם בבית הכסא", וכן מצינו לעוד¹⁰ פוסקים המצדדים להקל.

וכרס, אין¹¹ להתעלם כי סתימת הראשונים והפוסקים וכפי שכתבם המשנ"ב המובא לעיל

שומר אמונים) מאמר הצניעות פרק ד' דברים חמורים על הנזק הנגרם ע"י דיבורים בביהכ"ס ובית המרחץ ובשם נוצר חסד (קאמרנא) פ"ו ולכן יזהר מאד שלא לדבר שום תיבה שאינה הכרחית בבית המרחץ אף בחול וכו' בשב"ק וכו' ויזהר כל ירא שמים לנפשו ואור לו באור החיים, ובדברי ישראל בשם הרה"ק מקאמור זי"ע שיש קליפה הניזונת מדיבורים במקוה בשב"ק קודם התפילה (הובא דבריו בחלקי מאמר ג' אות ד'), ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' ס"א וכן ראינו אצל רבותי וכל הצדיקים שהסתופפתי בצילם שהיתה מחשבתם ניכרת מתוך מעשיהם בהפשטה וטבילה ולבישה בדחילו ורחימו בלא לדבר כלל רק בשביל צורך גדול. 7. משנ"ב לעיל סי' פ"ד סק"ו. 8. שו"ת באר משה ח"ג סי' ט"ז ועיי"ש בגון הטובל כלים ונתעורר לו איזה שאלה, או כשנתעורר איזה שאלה על כשרות המקוה וכדומה. 9. וכן עיין במשנ"ב שם. 10. פירוש נחל אשכול (שעל ס' האשכול הלי תפילה סי' י"ב) בשם גדול אחד שזה כוונת המשורר בשיר היחוד אף כל טיגופת לא תטנפך, מהר"ם אריק בהגהותיו על ספר חסידים סי' קנ"ז (על פי דיוק מהס"ח שם), שו"ת משנה שכיר ח"ב סי' כ"ג, שו"ת לב אברהם (להגר"א וידנפלד: זצ"ל) סי' נ"ג, שו"ת אור דוד (להגר"ד יונגרייז זצ"ל) סי' ל"א, ובשו"ת ארץ צבי ח"א סי' נ"ב דחוינן לענין אמירת 'מודה אני וכו' בקומו משינתו שלא הגבילוהו הפוסקים שלא לאמרו אם גופו או ידיו מטונפים בצואה או מ"ר (דלכו"ע אסור או אפילו הרהור בדברי תורה, וכמ"ש במשנ"ב הכא סקט"ו, דשאני מאם רק רוח רעה שורה או שנגע במקומות המכוסים אך אינו מטונף ממש דרשאי בהרהור בדי'ת), או כשכנגדו גוף או עביט שהשתמש בו בלילה. 11. שו"ת להורות נתן ח"א סי' א', שו"ת צ"א ח"ג סי' א', ועוד יש לציין לדברי

57

מוכח שאין לחשוב כמו הו"ל למימר. ואף למתירים אין¹² זה בעומק ובהרחבה, ויעלה במחשבתו איזה שהם דברי תורה מכ המחשבה אשר תקוע עליו ורואה במעשיו, ממנו יתברך בכל מק ובענין לקרוא סיפו וימות עולם וכדו' בו תלוי בפלוגתא הנזכרו הכל אין איסור, כי רי ה' ויראתו (ובודאי כשאין מוזכר שם מ' ולחשוב¹⁴ בעניני בטהרת איזה מדה ו אשר מדברים על חכו (פלי' שיוזכר מאמרי מה שהוא אדם, כי ליגדר עקב כך לידי תורה, בודאי¹⁶ צריך להרהר שם על טו עם חבריו, ולשמוח

סה"ק נועם אלימלך נ דהיינו שהוא מלא בר ויברך דוד ח"א סי' נ החיים שער ד' פכ"ז המחשבה גם במקומו 15. וכמו"כ ספרי חו יעב"ץ) שאסרו לעיי בפסוקים. 17. יסוד דאסור להרהר בצרנ 18. וכדלעיל סי' פ' נגד ערה ליכא איס המוזכר בשע"ת, וב אנה ואנה וכו' לפנ אות צ' כאשר לאו אמת היא, ועיי"ש

ה' שאלת שלמה

איגרת לחבירו מותר שיכתוב כלשון המקרא כדי לכתוב לשון צח, אז מותר, וכגון אדם שמברך חברו ואומר לו "ראשית מצער היה מאד ישגא אחריתך" (תוס' גיטין ו ב ד"ה א"ר יצחק). אך אם מביאים את הפסוק כדי ללמוד תכנו, אסור. אמנם גם בזה יש לחלק, שאם כופר כתב פסוקים אלה שאינו מאמין בהם והם עבורו סתם חומר ספרותי, אזי אין בהם קדושה, כדברי הרמב"ם: "במה דברים אמורים, בכתבי קודש שכתבם ישראל בקדושה, אבל אפיקורוס ישראל שכתב ספר תורה, שורפין אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים. והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם" (הלכות יסודי התורה ו ח). אך זה לא יועיל לנו, כי אנחנו, כאשר נקרא את הפסוק, כן נכוון לפסוק בקדושתו, ונמצאנו מהרהרים בדברי קדושה. ויותר מזה כתב המ'שנה ברורה: "אסור לעיין בבית הכסא במשקלות השמות והפעלים של לשון הקדש שאין דרך להגיע לידיעה רק על פי הכתובים ויבוא להרהר במקרא" (שו"ע או"ח פה ס"ק ה), הרי שאסור ללמוד שם דקדוק של פסוקים, והוא הדין מקצועות אחרים.

רצט. פסוק על חולצה

שאלה: מה דין חולצה שכתוב עליה הפסוק "עלה נעלה וירשנו אותה" בכניסה למקומות בוויים כגון שירותים?

תשובה: אם הפסוק נמצא שם לשם פסוק כדי ללמוד אותו, אז יש לו קדושה, אבל אם זו סיסמה, והשתמשו בלשון הפסוק לשם סיסמה, אין לזה קדושה, ומותר להיכנס לשירותים (עיי' תוספות גיטין ו ב ד"ה א"ר יצחק), והסברא אומרת שעל חולצה זה לשם סיסמה.

על-כך-לפנים אין הדעת נוחה מכתבת פסוקים על חולצות ואפילו חצאי פסוקים, כי כלפיהם צריך חרדת קודש.

ש. מכלים לאיסוף עיתונים

שאלה: במתקנים של "הוועד למען החייל" לאיסוף עיתונים ישנים, האם אפשר להוסיף גם עיתונים דתיים שיש בהם דברי תורה, או שיש לברור ולגנוז קטעים אלה?

תשובה: הוכרע שהפעלה חשמלית לא נחשבת לגרמא אלא למעשה ישיר, לכן זה כאילו במו ידינו אנו מוחקים את דברי הקדושה שבעיתון, ולכן אין להתיר.

שא. מתברת של דברי קדושה

שאלה: אם אני כותב פסוק על דף, או שיעור או כל רעיון של תורה, בלי הזכרת שם ד', האם הנייר טעון גניזה או אפשר לזרוק לפח? האם יש הבדל גם באיזה כתב נכתבו?

תשובה: "ספר תורה שבלה מניחים אותו בכלי חרס וגזונים אותו" (שו"ע או"ח קנ"ד ה), "והוא הדין שאר ספרים שבלו שצריך לגזנוז ואסור לשורפן... וכתב הרמב"ם שהמאבד כתבי הקודש עובר בלאו ד'לא תעשון כן לד' אלהיכם'. והוא הדין בכל תשמישי

חול כתובים בכתב עברי, ולא נמצא לעולם אות אחת מזה הכתב אשורי בדבר שנמצא משארית ישראל, לא במטבע ולא באבן, אלא הכל בכתב עברי. ועל כן שינו הספרדים כתיבתם, ושמו אותותם אותות אחרות, עד שנעשה כתב אחר, להתיר להשתמש בו בדברי חול" (שו"ת הרמב"ם שם). ורבי יוסף אירגאס מוסיף ששמע מפי רבו רבי שמואל די פאס, שכאשר מת בנו, לא רצה לכתוב בכתב אשורי הקינה שנוהגים לכתוב על המצבה, אלא כתב אותה בכתב שקורין רש"י, ומכל מקום על אחרים לא אסר דבר זה מעולם (שו"ת דברי יוסף שם, מובא בפת"ש יו"ד רפ"ד ס"ק ג), כי אין איסור להשתמש בכתב אשורי לענייני חול אלא שהוא מגונה. כן כתב ה'בית יוסף' בשם שו"ת הרמב"ם דכתב אשורי אין להשתמש בו אלא לתורה בלבד (יו"ד רפ"ג). וכן כתב הרמ"א: "י"א דאין לכתוב דברים של חול בכתב אשורית שכותבים התורה" (יו"ד רפ"ד ב הגה). וכן כתב 'חוות יאיר' שספרי חול הנדפסים בכתב אשורי, כגון ספרי אקלידס ואבן סיני של רפואות אף שאין בהם קדושת חומר ולא פועל במחשבתו ולא תכלית לנפש ואין כאן הצורה לבד, ראוי למנוע מלנהוג בהם ביזיון לקנח בהם ולזרקן לארץ או למקום אבדון (שו"ת חו"י סי' קו מובא בפת"ש יו"ד רע"א ס"ק כ). כן כתב מהרש"א שלא יפה מה שרושמים הסוחרים לפני פתחי חנויותיהם מיני סחורה שיש להם למכור באותיות מרובעות (גליון מהרש"א יו"ד רפ"ד). אך הרמב"ם עצמו שכתב שמגונה לכתוב דברי חול בכתב אשורי, לא אסר להיכנס לשירותים עם כתב אשורי, וכאמור לעיל, גם רבי יוסף אירגאס לא אסר, וכן רבי יעקב עמדין כותב שהוא נוהג לעיין בבית הכיסא בספרים חיצוניים שנכתבו בלשון עברי, שבתר העניין אזלינן ולא בתר הלשון, שהרי דברים של חול מותר לאומרו בלשון הקודש, ובוודאי כשהיו ישראל על אדמתן ולשונם לשון הקודש היו משתמשים בו אף בבית-הכיסא ולכל צרכם, אף-על-פי שיש קדושה גם בלשון מצד עצמו (שאלת יעב"ז סי' ז). ה'בן איש חי' התנגד שישלחו הזמנות לחתונה בכתב אשורי (רב פעלים ח"ד יו"ד סי' לב). ה'כתב סופר' כתב שאמנם מצד הדין מותר להדפיס הזמנות לסעודת מצווה בכתב אשורי, שהזמנה לסעודת מצווה, מצווה היא, ושכן נהג אביו ה'חתם סופר' לשלוח הזמנות לחתונה שלו בכתב אשורי, אבל בכל זאת טוב להדפיס באותיות אחרות מפני שאין שומרים על קדושתן (כת"ס אה"ע עכ. ועיין עוד שו"ת חמדת צבי ח"ב סי' טו). רבנו הרב צבי יהודה היה משתמש בבלנקים עם שמו באותיות רש"י ולא באותיות מרובעות.

בסיכום: ראוי להזהר בקדושת הכתב באותיות מרובעות אך מעיקר הדין אפשר להקל.

רצה. מאמר עם פסוקים בשירותים

שאלה: בהדרכת רבותי, נוהג אני לקרוא כתבי-עת בחדר השירותים. ידועה לי הבעיה של הכנסת אותיות עבריות למקום זה, אך כך הורו לי רבותי. ברצוני לשאול האם מותר להכניס עיתון שבו משולבים פסוקים – לא במאמר תורני, אלא על גיאוגרפיה, בוטניקה או היסטוריה וכדו' – לחדר השירותים ולקראו שם?

תשובה: זה תלוי אם הפסוק מובא לשם מליצה בעלמא, כלומר בתור שימוש ספרותי, שאז אין בו קדושה, כדברי התוספות "דדוקא שמתכוין לכתוב הפסוק לדרשה אבל כשאדם שולח

4

הלכות נשיאת כפים סימן קכח

ג באר הגולה

1 כתבי הרב רבי ישראל
סימן קכח סוטה דף מ
ח הגות מיימינו בסוף
הלכות תפלה ט סוטה
לה לפי פירוש רש"י
י טור בשם הרמב"ם

אמרו לו (ד) עלה: (ד) (יב) 'כשהכהנים *אינם רוצים לעלות לדוכן, אינם צריכים לשהות חוץ מבית-הכנסת (יג) אלא בשעה שקורא החזן (ה) 'כהנים'. אבל כדי שלא יאמרו (יד) שהם פגומים, נהגו שלא ליכנס לבית-הכנסת עד שיגמרו ברכת-כהנים: ה' זלא יעלו הכהנים לדוכן (ו) (טו) במנעלים, (טז) אבל "בבתי-שוקיים שרי. ויש מחמירין (יז) אם הם של (יח) [1] עור (אגודה פ' הקורא את המגלה) (יח) (ונהגו להקל בקצת מקומות): ו' (יט) 'אף-על-פי שנטלו הכהנים ידיהם שחרית, (כ) *חוזרים ונוטלים ידיהם (כא) עד הפרק שהוא חיבור היד והזרוע.

שערי תשובה

באר היטב

בגית-יורדים סימן יג ובתשובת זרע-אברהם סי' יד, ועיין בס"ק יא [1] עור. עכה"ט. ועיין בפנים מאירות ח"כ סימן כח שבמנעלים העשויים מבגד מש"ש: (ד) עלה. ואם עלה פעם שנית מברך אפילו באותו צבור, רמ"מ סי' יב: (ה) כהנים. ובמרדכי כתב שיצאו קודם רצה. ונ"ל טעמו שמא יאמרו לו אחד מבני הקהל עלה כשמתחיל החזן רצה, עיין סעיף כ בהג"ה ועיין ס"ק יא מש"ש, ודלא כמ"א. כתב הב"ח, והפסולים מדרבנן א"צ לצאת לחוץ כשהחזן קורא כהנים דאין כוונתו על הפסולים. וכתב הב"ח אפילו א"ל עלה אינו עובר ע"ש וכ"כ פרי"ח וע"ת: (1) במנעלים. ויחלון המנעלים קודם הנטילה. ומנעלים שאפשר לחלוץ בלא נגיעה ביד יכול ליטול קודם חליצת המנעלים, עיין סימן ד סו"ח. ויצניעו המנעלים תחת הספסלים שלא יעמדו בגלוי בכה"כ מפני הכבוד, ע"ת ועיין בשכנה"ג: (1) עור. ודוקא כשאין מגיעים אלא עד הארכובה וקשורים ברצועה, אבל אם הם מגיעים עד אציליהם דהם מכנסים שרי, ונ"ל דשל בגד ומחופה עור שרי ככל ענין, מ"א. אם מותר להכהנים לעלות לדוכן במנעלים של לברים שקורין פיל"ץ-שורין. עיין בתשובת כנסת-יחזקאל סימן יא:

ביאור הלכה

משנה ברורה

עצמו, עד כאן לשונו, וצריך עיון: * אינם רוצים לעלות לדוכן. עיין כמשנה ברורה שכתב "כגון מפני חולשא", דאי לאו הכי בודאי לא שפיר למעבד הכי שיבטל מצות עשה בחינם, והרי זה דומה לשאר מצות עשה התלוי במעשה, כמו יציאת דלאו חובת גברא הוא אלא חובת מנא, ואפילו הכי צריך לעשות בגד של ד' כנפות ולתלות בה יציאת, ועונשי נמי עלה בעיזן ריתחא (וכדאיתא במנחות דף מ) (חמד משה). ובאמת גמרא מפרש הוא בקידושין ל"ג דאפילו הוא פוטר עצמו ממצות עשה קודם דלימטי זמן חיובא, אפילו הכי נאמר על זה "ירדת מאלהין", עיין שם: * חוזרים ונוטלים ידיהם וכו'. כתב המגן-אברהם: אסור לשהות כדי הילוך כ"ב אמה בין נטילה לברכה (תוספות), ולכך צריך

עושה מצוה, ואפילו באותו בית-הכנסת שכבר נשא כפיו: ד' (יב) כשהכהנים אינם רוצים. כגון (ט) שהוא חלש וכדומה. ועיין במגן-אברהם שכתב בשם המרדכי, שהיוצא צריך לצאת קודם שמתחילין "רצה", (י) והטעם, כדי שלא יאמרו שהם פגומים כשלא יעקרו ב"רצה", וגם שהוליים היוצקים מים לא יבואו ויאמרו להם לעלות [א"ר]. וכתבו הפוסקים, דהפסולים לעלות לדוכן, (יא) אפילו פסולים דרבנן, אין צריכין לצאת לחוץ, וכשהחזן קורא "כהנים" אין כוונתו על הפסולים. (יב) והסכימו עוד, דאפילו אם אמרו לו

כפירוש עלה, אן כשאין בבית-הכנסת רק פסולים, דבודאי כוונת השליח-צבור שקורא "כהנים" הוא עליהן, אפילו הכי אין צריכין לעלות ואינם עוברין בעשה, דהא אינם נמנעין מצד עצמן אלא החכמים מנעו אותם, (יג) ויש כח בידם לעשות זה. ומכל מקום כאין בבית-הכנסת כהנים אחרים רק אלו הפסולים דרבנן, מצדד האליה רבה שיצאו לחוץ קודם "רצה", וכן משמע (יד) מהגהת רבי עקיבא איגר, עיין שם: (יג) אלא בשעה וכו'. רוצה לומר, וממילא אין חל עליהם שום חיוב אפילו כשיכנסו אחר-כך, וכנ"ל בסעיף ב: (יד) שהם פגומים. רוצה לומר, בני גרושה ובני חלוצה: ד' (טו) במנעלים. שמא (טו) יפסק לו רצועה וגנאי הוא לו, ומתלוצצים עליו כשסנדלו מותרת, ויקשרנה בעוד שחבריו מברכים, ויאמרו שכן גרושה וכן חלוצה הוא ולפיכך הלך וישב לו. ואפילו במנעלים שאין להם רצועות אסור, דלא פלוג רבנן. ויש להצניע המנעלים שלא יעמדו בגלוי בבית-הכנסת מפני הכבוד. ויחלצם קודם נטילה, אך כשאפשר לו לחלצם אחר נטילה ושלם יגע בהם, יכול לחלצם אחר נטילה [אחרונים]: (טז) אבל בבתי-שוקיים. הוא (טז) מנעלים ארוכים המגיעים עד ארכובות הרגל, היינו סמוך לשוק, ושרי, דליכא הכא טעמא הנ"ל. (יז) ואף דגם הכא רגילין לפעמים לעשות רצועות סמוך לארכובה, מכל מקום לא חיישינן שמא ישב לקשרם, דאפילו אם הם מותרים לית בה גנאי כולי האי: (יז) אם הם של עור. טעמם, דבכלל סנדל ומנעל הם, (יח) ולא פלוג רבנן בין יש רצועות ובין אין רצועות. (יט) ומכל מקום בבתי-שוקיים עם מכנסים ביחד שמגיעים עד אציליהם, מותר לכולי עלמא, דזה לא הוי בכלל הגזירה כלל, (כ) וכן בבתי-שוקיים של בגד, אף שמחופה עור שרי אף לדעה זו: (יח) ונהגו להקל בקצת מקומות. ומכל מקום בבתי-שוקיים שלנו [שקורין שטיו"ל¹] שרגילין לילך בהם בשוק בטיט, אין להקל משום כבוד הצבור [פרי"ח ע"ש]. ולפי טעם זה, גם במנעלים של גמי שלנו [שקורין קאלאטי"ן²] גם-כן אינו נכון מטעם זה. כתבו האחרונים, דאין נכון לעלות לדוכן יחף ממש, שהוא דרך גנאי, שאין רגילין בזמן הזה לילך יחף לפני גדולים, אלא יש לילך כפומקאות של בגד, וכן המנהג: ו' (יט) אף-על-פי שנטלו הכהנים ידיהם וכו'. עיקר הנטילה (כא) אסמכו רבנן אקרא, שנאמר "שאו ידיכם קודש וברכו את ה'", כלומר, כשתשאו ידיכם קדשו אותם בתחלה, והיינו נטילה, ואחר-כך ברכו את ברכת ה' והיא ברכת כהנים. והנטילה צריכה להיות במים (כב) דוקא, ולא מרעיל כאן מידי דמנקי כמו בתפלה בסימן צב; ופסק המחבר, דאף-על-פי שנטל ידיו שחרית יחזור ויקדש אותם קודם הנשיאות כפים, דקרא, תיכף לקדושה ברכה, משמע: (כ) חוזרים ונוטלים וכו'. ואם אין לו מים, (כג) כתבו האחרונים (כד) דנוכל לסמוך על שיטת הרמב"ם דסבירא ליה דיוצא בנטילת ידים שנטל בשחרית, כל שלא הסיח דעתו ויודע שלא נגע במקום מטונף: (כא) עד הפרק, ככהן המקדש ידיו

שער הציון

(ט) רא"ש בשם הירושלמי: (י) מגן-אברהם: (יא) ב"ח ועולת-תמיד ומגן-אברהם: (יב) עולת-תמיד ומגן-אברהם, ובאליה רבה כתב דגם הב"ח מרה לזה, וכן כתב בחידושי ר' עקיבא איגר: (יג) דהא ידוע ריש כח בדבריהם לעקור דבר מן התורה כשכ ואל תעשה: (יד) וטעמו, דלמה יעמדו שם לתחלה והיו מוכרחים מצד תקנת חז"ל לעבור על העשה כשיקראו "כהנים": (טו) גמרא: (טז) פרי-מגדים: (יז) בית-יוסף לתירוח הראשון, ובמסקנתו משמע דגם הוא סבירא ליה כהרמ"א דיש להחמיר, עיין שם, וצריך עיון קצת: (יח) אף דבמגן-אברהם משמע קצת דביש לו רצועות מיירי, בעולת-תמיד ובביאור הגר"א ובשאר אחרונים משמע דבכל ענין אסור לדעה זו: (יט) מגן-אברהם ושי"א וכן משמע מלבוש, ולא בעולת-תמיד שמחמיר בזה: (כ) מגן-אברהם ומגן-גבורים: (כא) גמרא: (כב) כל הפוסקים: (כג) עולת-תמיד וחי' אדם ומגן-גבורים וכן משמע מפרי חדש: (כד) והוא שבשחרית נטל ידיו עד הפרק, דאי לאו תרגום: 1 מגפים. 2 ערדלים.

אוצר החכמה

1134157

שהוא בור, כדמתרגמינן והאדמה לא תשם ⁸¹⁵
 וארעא לא תבור, וקרינן נמי לפתחים שאין להם
 מזווה ומשקוף כתחי שמאי כדאיתא במנחות ⁸¹⁶.
 תלמוד לומר זקן אין זקן אלא חכם שנאמר
 אספה לי שבועים איש מזקני ישראל. לאו גזירה
 שוה היא כדברי רש"י ז"ל ⁸¹⁷, דאם כן נבעי
 סמוך כי התם, אלא גלוי מילתא בעלמא הוא
 דאשכחן זקן מלשון חכם ⁸¹⁸.

דבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא איבא בנייהו
 דיניק וחכים לתנא קמא ⁸¹⁹ יניק וחכים לא ולרבי
 יוסי הגלילי אפי' יניק וחכם כיון שקנה בחכמה ⁸²⁰.
 תמיהא מילתא ⁸²¹ לרבי יוסי הגלילי שיבה דכתב
 רחמנא למה לי, דאי חכים אפי' יניק נמי, ואי לא
 חכים, כי הוי זקן ובעל שיבה מאי הוה, דהא לא
 אשכחן מאן דמחייב קימה לזקן אשמאי אלא
 איסי בן יהודה בלחוד ⁸²². תירצו בתוספות ⁸²³
 דאיצטרין לאשמועינן דיניק וחכים מחייב בכבוד
 זקן וחכים, ואע"ג דתלמידי חכמים אין עומדים

איסי בן יהודה אומר אם אפשר למצוה שתעשה ⁸⁰²
 על ידי אחרים תעשה היא ע"י אחרים ויתעסק ⁸⁰³
 בכבוד אביו. פי' בזו הוצרכנו ששתיהן לפניו,
 אבל כשהתחיל כבר במצוה ובאת לידו מצוה
 אחרת, הא קי"ל בהדיא שהעוסק במצוה פטור
 מן המצוה ⁸⁰⁴, ואפי' כשאפשר לעשות שתיהם ⁸⁰⁵.
 והלכתא האב או הרב או הנשיא שמחל על כבודו
 כבודו מחול, אלא דהדור בעי ⁸⁰⁶, אבל מלך שמחל
 על כבודו אין כבודו מחול, שנאמר ⁸⁰⁷ שום תשים
 עליך מלך שתהא אימתו עליך, ואם מחל כבודו
 לא תהא אימתו עלינו ⁸⁰⁸.

[לב, ב] תנו רבנן מפני שיבה תקום יכול אפי'
 מפני זקן אשמאי. פירש"י ז"ל ⁸⁰⁹ זקן אשמאי
 רשע מלשון אשם, וליתא דבהא היכי פליג איסי
 בן יהודה, שהרי אפילו בכבוד אביו אמרו דדוקא
 בעושה מעשה עמך ⁸¹⁰, ואנן קיימא לן כאיסי בן
 יהודה ⁸¹¹, ואפי' הכי אמרי' בגיטין ⁸¹² ומקמי
 פלגאי ניקום ⁸¹³, ולפיכך פי' ר"ת ז"ל ⁸¹⁴ אשמאי

812 [סב, א, אך הרמב"ם השמיט דין זה, ובע"כ
 דסבר דגניבא לא היה נחשב אצלם לגדול הדור ולא
 רצה לקום אלא מפני מידת חסידות, וכיון שהיה
 פלגאי לא רצו להתנהג במידת חסידות, ומתיישבת
 קושיית רבנו]. 813 כ"ה הרמב"ן ור"ן, וע' בתוס'
 ופנ"י. 814 הו"ד בתוד"ה זקן אשמאי ובתוס'
 הרא"ש, וכ"כ המיוחס לר"י הזקן, רא"ש, תוס' ר"ד
 ומאירי, וע' להלן בהערה הבאה. 815 בראשית
 מז, יט, ורבנו יהונתן כתב שני הפירושים, ור"ח בן
 שמואל כתב דהוא עם הארץ, אבל כתב ע"ז שהוא
 מלשון הפסוק ואשמה הנפש ההיא, ורבנו יהונתן כתב
 גם פי' גוי, וכן הוא באוצה"ג (חלק הפירושים) בשם
 הגאונים, וע' בשיטה לא נודע למי. 816 לג, ב,
 וראה ערובין יא, א. 817 בד"ה מזקני ישראל.
 818 כע"ז כתבו בתוד"ה ואין זקן, וע' ברש"ש
 מה שהקשה עליהם, אמנם לדברי רבנו לק.
 819 לפנינו: תנא קמא סבר וכו' ר"י הגלילי סבר,
 ושמא אין כוונת רבנו כאן לצטט אלא לפרש.
 820 "כיון שקנה בחכמה" ליתא לפנינו, וכנ"ל.
 821 כ"ה בתוד"ה מאי שנא, וע' ברא"ש שהקשה
 הקושיה גם לרבנן, וע' קרבן נתנאל שם.
 822 וכ"כ הר"ן ונמוקי' ועוד דר"י הגלילי סבר
 כת"ק לגבי זקן אשמאי, ולכאורה קושיה זו קשיא
 רק לפי' רבנו שכתב לעיל ד"ה תנו רבנן כפי' ר"ת
 דאשמאי הוא עם הארץ, אבל לרש"י שפי' שהוא
 רשע, יש לומר דר"י הגלילי מחייב להדר פני עם
 הארץ ואיסי מחייב גם בפני רשע, וכע"ז סבר
 היראים סי' רלג, ע"ש בתועפות ראם אות ה, וצ"ע
 ברש"י ד"ה אי סלקא דעתך שלא כתב כן.
 823 בתוס' הרא"ש ור"ש ב"ר יצחק, וראה להלן.

הבן עובר משום כבוד אב, אבל לדעת רבנו היא
 עברה מחודשת דנתכוון לאכול בשר חזיר וכו',
 וגפ"מ בהודיעו שמחל לו. 802 כ"ה בר"ף,
 ולפנינו: ליעשות. 803 לפנינו: וילך הוא.
 804 ברכות יא, א, וש"ג, וכ"כ הרמב"ן ור"ן ונמוקי'
 דהכא מיירי בשנודמנו שתיהם לפניו. 805 כ"ד
 הראב"ד (הובא ברשב"א ב"ק נו, ב, ע' בשטמ"ק
 שם), אבל התוס' סוכה כה, א, ד"ה שלוחי, ובבא
 קמא נו, ב, ד"ה בההיא, כתבו דרק כשא"א לקיים
 שתיהן אמרי' דפטור מן המצוה, וכ"כ רבנו בפשיטות
 בחי' לסוכה שם, וע' גם בחי' לנדדים לג, ב, ובשיטה
 לר"א אשבילי ברכות יא, א, ובחי' הרד"ל כאן כתב
 דצריך להגיה ברבנו, וצ"ע, וע' ביאור הלכה סי' לח
 ד"ה אם צריך לטרוח. ⁸²⁴ 806 כדאיתא במעשה
 דרבא לגבי רב שמחל, וכ"ש בגשיא דבעינן הידור,
 וסבר רבנו דה"ה באב, וכ"כ המאירי, וכ"כ בקיצור
 פסקי הרא"ש סי' נג, אבל ברא"ש גופיה פסק כן
 להדיא רק לגבי רבו, וברבנו יהונתן ופסקי ריא"ן
 משמע דרק ברבו איתמר האי דינא, שכן לאחר
 שכתב ויבנו יהונתן דאב רב ונשיא שמחלו כבודם
 מחול, כתב: ואע"ג דכבוד הרב מחול, הידור בעי
 למיעבד ליה, וכע"ז בריא"ן: ואעפ"כ כשרבו מושיט
 לו ידו ראוי להדרו לעמוד מפניו, ואולי לא נקטו
 נשיא משום דלא שכיח בזמננו, אך מ"מ אב הוה
 להו למנקט, וברמב"ם בהל' ממרים פ"ו לא הזכיר
 באב, ובטוש"ע יו"ד סי' רמד סעיף יד הזכירוהו רק
 לגבי רב ונשיא. 807 דברים יז, טו. 808 ע'
 במקנה שביאר החילוק בין מלך לשאר אנשים שצריך
 לכבדם. 809 בד"ה זקן אשמאי. 810 בבא
 מציעא סב, א, וש"ג. 811 כדאיתא לקמן לג, א.

6

אמר חכמה

זה מפני זה כשהם שוים בחכמה, כדאמרי' התם 824 תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה וקורעין זה על זה, משום דלמדים כל אחד מחבירו והוה ליה כרבו, הא לאו הכי אין עומדים זה מפני זה כשהם שוים בחכמה, הכא דזקן וחכם עומדים מפניו יניק וחכים 825, ונכון הוא, והא דאמרי' 826 ברבו שאינו מובהק שעומד מלפניו ארבע אמות, ק"ל תיפוק לי דהוי ת"ת, והר"ר אליעזר ממך 827 היה מדקדק מכאן שאין חיוב עמידה בפני תלמידי חכמים מדאורייתא אלא מדרבנן, כדאמרי' בפרק אלו הן הלוקין 828, כמה טפשי אינשי וכו', ואין זה נכון אלא דבתלמידו אפילו הן שוים או גדול ממנו חייב לעמוד בפניו, דאלו מדין תלמיד חכם היה פטור וכדאמרן 829.

ותנא קמא אין הכי נמי והא דפלגינהו משום דבעי למסמך זקן ויראת. פי' למדרש מיניה לזקן שלא יטריח, ואף על גב דאכתי מצי למכתב תקום והדרת פני שיבה זקן ויראת, אפי' הכי לא משמע שפיר דאתא למדרש זקן ויראת כי השתא דפלגיה משיבה ואסמכיה ליראת 830.

והא דאמרינן מדלא כתיב תקום והדרת תרי זימני חד לזקן וחד לשיבה, ש"מ חד הוא, שיבה זקן דליהוי זקן וחכם, והיינו למימרא דהכי הוה מוכח טפי, ולא סגי' דלא נכתביה רחמנא תרי זימני כדי שלא נטעה לומר דחד הוא, כיון שהדבר קרוב לטעות בו 831, מיהו מודה הוא דבעלמא כל כי האי גוונא דרשינן לפניו ולאחריו כאלו הוה כתיב תרי

זימני, כדאמרי' גבי ריבית 832 דבין אוכל בין כסף אסור בנשך ובתרביית, ואע"ג דכתיב 833 את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך, ודרשינן ליה לפניו ולאחריו, את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית בנשך ובמרבית לא תתן אכלך, וכן בדוכתי אחריני 834, אלא דהכא סבר תנא קמא שלא היה לו לכתוב לסתום אלא לפרש, ומדלא פירש שמע מינה חד הוא, ורבי יוסי סבר דהא נמי תרי גינהו, ומקרא נדרש לפניו ולאחריו, כך פירש רבינו נר"ו, והנכון כמו שכתבו בתוספות 835 דהכא ליכא למימר דתקום והדרת קאי אכל חד וחד, משום דלא שייך לשון מפני גבי הדור, ולא שייך לשון פני גבי קימה, אלא גבי קימה שייך מפני כדכתיב 836 לקום מפניך, וגבי הדור שייך פני כדכתיב 837 פני זקנים לא נהדרו.

[לג, א] אין בעלי אומניות רשאים לקום מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתם. יש מפרשים 838 דהאי אין רשאים לאו דוקא, דאמאי לא, אלא פירושו אין חייבין, ויש כיוצא בו בתלמו' 839, וחוב מתרגמינן רשו 840, וכיוצא בו מפ' הא דאמרינן בסמוך 841 אין תלמיד רשאי לעמוד בפני רבו, שר"ל אינו חייב 842, ואקשינן מדתנא כל בעלי אומניות עומדין מפניהם שפירושו חייבין לעמוד, וכן פר"ת ז"ל. וי"מ שפירושו רשאים ממש 843, ואיירי בשעושין מלאכת אחרים, וכיון דבמלאכת אחרים אינם רשאים, במלאכת

שם ד"ה קרי ביה, וכ"כ רבנו בחי' שם, וכ"כ תוס' הרא"ש כאן, וע' בשיטה לא נודע למי שהקשה על תרוץ זה, וע' פנ"י. 836 בראשית לא, לה. 837 איכה ה, יב. 838 בתוד"ה אין, בפ"י השני, ותוס' חולין נד, ב, ד"ה אין, וכ"כ במיוחס לר"י הוקן, וכ"ד הרמב"ם פ"ו מהל' תלמוד תורה ה"ב. 839 בתוס' הביאו כן מערכין כה, ב. 840 בתוס' חולין שם הביאו מקרא דלא תהיה לו כנושה דמתרגמינן כרשיא. 841 להלן ריש ע"ב. 842 כ"כ בתו"י שם ותוס' חולין הנ"ל, אבל הרמב"ם שם ה"ה כתב סתם דאינו רשאי, משמע דאסור לו, וע' ביד המלך, ובמרדכי סי' תצט כתב דמשום ביטול תורה נגעו בה, וע' ברד"ל. 843 כ"כ תוס' בפ"י הראשון, וכ"כ רש"י בחולין שם, ובאגודה כ"כ בשם ר"י, וכן פסקו בפסקי תוס' כאן ע"פ פירוש זה דמיירי במלאכת אחרים, וברא"ש הביא שני הפירושים ולא הכריע ביניהם, אבל בקיצור פסקי הרא"ש פסק דכשעוסקין במלאכת עצמן אינן חייבין, ולא הביא כלל מלאכת אחרים, אך באמת נראה דלמ"ד זה

824 לג, א, וע' בחי' רבנו שם. 825 בתוס' כתבו דכל האי דינא דמחויב לקום בפני יניק וחכים הוא רק במופלג בחכמה, וכ"כ בתוס' ר"ד, ובתוס' הרא"ש בתירוץ אחרון, וע' ברא"ש ומהרש"א, ובמאירי כתב דיניק וחכים צריך לקום מפני זקן ואפי' אשמאי, ונראה דהוא משום דקיי"ל כאיסי בן יהודה, וקאי אמסקנא דגמרא, וע' להלן לג, א, ד"ה אמר רבי יוחנן והערה 856 שם. 826 להלן לג, א. 827 מצוה רלג, וראה בתועפות ראם שם אות ו שהאריך בזה. 828 מכות כב, ב. 829 וכ"ד הרמב"ן, וע' ר"ן, ולהלן בדברי רבנו בד"ה אמר ר' יוחנן. 830 וכ"כ מהר"י בירב, וראה שם תרוץ נוסף, ובשיטה לא נודע למי נשאר בצ"ע. 831 וכ"כ תוס' ר"ד, ובתוס' הרא"ש בשם ר"י מאורליגוש, וכע"ז בשיטה לא נודע למי, וע' מהרי"ט ומקנה. 832 בבא מציעא סא, א. 833 ויקרא כה, לו. 834 ע' יומא לב, א, ובחי' רבנו שם, ובמצוין בהערה הבאה. 835 בכמה מקומות, וביניהם בפסחים כא, ב, ד"ה ליכתוב, בבא מציעא

כיפא דרישא מותר בסטרא דא, ואסור ומהודק בסטרא דא, דא אמר קישוטי דדהבא דא. בלבושא כגופא דא איהו פסול למהוי קישוטי דא לגבי דא, ודא אמר יאות וכשר היא לאיתחואה דא בדא, וכל דא איהו קשיטא ותיקונא דכלה. עם כל דא בעוד דאינון מקשטי. ורמו קטרוגא בקשוטהא, איהי אסיפת חילא ונויי וגוון ותיקון בהו ויתבא ביקרא ביניהם. ואתחשיבת בנפשא יתיר מכמה דהוות מאה זמנין. כיון דאתקשטת בהו. כולהו אחדין לה בקישהא ובתיקון שפירתא ועאלין לה לגבי מלכא אורייתא שבכתב, כד יתבא מטרוניתא במלכא בתיקון שפירתא ומלכא חזו לה מתקשטא בשפורי דההיא קשיטא. מכריזו ואמר למלכא לנשקא לה. דדא איהו דבקותא דרחימו. לאתכללא דא בדא. מאן גרם באינון נשיקין ובההוא רחימו? אינון עולמהא דקשיטו לה כד בעי לאוטבא היא ומלכא למיהב להון נבזבזן. לכולהו יהיב כחדא דמקטרגן על קשיטהא נבזבזן ומתנן ברעו וחביבא למחסן לון ירותא באלף עלמין דכסיפין לעלמא דאתי. וכ"ש אינון דידעין ברזא דחכמתא לקשט קשוטהא, דלית שיעורא לאחסנא ירותא דילהון בעלמא דאתי. עלייהו כתיב להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא עכ"ל. מזה המאמר תבין מעלת התורה ולומדיה:

מצוה כג. לכבוד לומדי תורה שנאמר "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" ³³² ארז"ל זה שקנה חכמה ³³³. ומפני שהדבר מסור ללב לכך כתיב "ויראת מאלהיך" ³³⁴. מצוה זו כוללת ב' דברים. לכבוד הזקן שהגיע לע' שנים אעפ"י שאינו חכם ובלבד שלא יהא בעל עבירה; ולכבוד

את החכם אף על פי שהוא בחור. וזה שהוציאו הכתוב בלשון "זקן" לומר שהבחור החכם ראה מה שראה הזקן ברוב שניו, וקרא הכי מתפריש מפני שיבה תקום והדרת, תקום והדרת פני זקן. דקי"ל כאיסי בן יהודה ³³⁵. וטעם המצוה לפי הפשט מבואר שלא נברא העולם אלא מפני חכמת התורה. כדי שיכיר את בוראו. על כן ראוי לכבד מי שהשיגה, ומתוך כך יתעוררו אחרים. כדאמרינן "קנאת סופרים תרבה חכמה" ³³⁶ והטעם בשיבה לפי שברוב שנים ראה והכיר קצת מנפלאות הבורא ית'. ולכן ראוי לכבדו ולקום מפניו. גדר מצוה הוא שאפילו החכם הבחור חייב להדר את הזקן אעפ"י שאינו חכם. ות"ח מהדרין זה את זה. והזקן חייב לקום מפני החכם אעפ"י שהוא בחור. ובכלל לקום מפני ספר תורה מקי"ו ³³⁷. וללכת אחריו כדאיתא "אחרי ד' תלכו" ³³⁸. ובכלל שיכבד האדם את תלמידיו שאי אפשר שלא למד מהם דבר או על ידי התעוררותם. ויש בכתוב הזה רמו לתשובה והכי איתא בס' הזוהר ³³⁹ מפני שיבה תקום, אזהר ליה לבר נש עד לא יסתליק לשיבתו דיקום בקיומא טבא בעלמא, בגין דדין הוא הדורא לסוף יומו, ולית שבחא ליה לבר נש כד איהו סב ואיהו לא יכול למהוי ביש אלא שבחא דיליה כד איהו בתוקפא והוא שב. ושלמה מלכא אמר "גם במעלליו יתנכר נער". כגוונא דא "וזכור את בוראך בימי בחורותיך" עכ"ל. והחכם או הזקן שמחל על כבודו כבודו מחול. ועל דרך הסוד דע כי השיבה והדרת הפנים הוא דוגמא עליונה, כי השיבה רומז בכתר עליון יתברך ויתעלה עתיק יומין כדאיתא לבושיה כתלג חיזור ושער ראשיה כעמר נקי, והיינו דאמר איסי

הערות

332 ויקרא יט, לב 333 קידושין לב ע"ב 334 ויקרא יט, לב 335 קידושין לב ע"ב 336 בבא בתרא כא ע"א 337 קידושין לג ע"ב 338 דברים יג, ה 339 ח"ג דף פז ע"ב

"כל שיבה במשמע". פני שיבה היינו חכמ"ה ובינ"ה שהם פני הכתר ית'. ומשום שזה בעל השיבה דוגמא עליונה לא סגי בהידור אלא צריך לקום מפניו. ומה הטעם היה מצריך ת"ק שיהי' זקן וחכם כדי שיהיה דוגמא עליונה לגמרי, ולא קי"ל כוותיה אלא כיון שיש בו קצת דוגמא או שיבה או חכמה סגי והיינו טעמא דאיסי בן יהודא, וקי"ל כוותיה. והדרת פני זקן זה ישראל סבא שקנה ל"ב נתיבות חכמה עליונה וני' שערי בינה. "פני זקן" הם שכינתא תתאה וכן נקרא (בס') [בספרין] החכמה "ועיר אנפין" כדאיתא "פני ילכו" ורבים כזה. והנה יש כאן כל האצילות, לפי שכבר ידעת דישאל סבא כולל ו"ק, וכדי לייחד הכל הטיל הכתוב הקימה וההדור בין ב' העולמות. ולדעתי נתכוין לזה רשכ"י ע"ה שכתב "מכאן רמו לתורה שבכתב ותורה שבע"פ" עכ"ל. הא למדת שכל מי שיש בו דוגמת הענין העליון האלהי ראוי לעשות לו הידור. ואפילו לגוי שאין ההידור לו אלא לדוגמא ובתנאי שמקיים כל ד' מצות שנצטווה. ואביי משום דרכי שלום היו קאים מקמי סבא דארמאה.

ובס' קנח³⁴⁰ הקשו ומאי איכפת לי לקוב"ה אם נקום מפני הזקן או לא. והיתה התשובה דעו באמת כי כאשר נקום ונהדר הדוגמא למטה. למעלה נעשה פועל של ביטול גזירות, דאלולא המצות חיים בלעונו. א"ל ר' דע לך שמלת "תקום" אותיות "מתוק", והפך המתוק מר. ובזמן שתקום ותהדר ישיבו הכחות למעלה למתוק, ואם לאו ישיב המתוק למר עכ"ל. וזה כלל גדול במצות³⁴¹

לומר שהם צורך גבוה ולא צורך הדיוט לבד. ודעהו: עוד הקשו שם על הא דאמרינן מה הידור שאין בו חסרון כיס אף קימה שאין בה חסרון כיס. ומאי שנא מכל מ"ע שיש בהן חסרון כיס. ותירצו דהא מתקיים המצוה בהידור מיהא: ונ"ל לתרץ דכיון דקי"ל שאם מחל על כבודו כבודו מחול, אן סהדי דמחיל כדי שלא יהא לזה חסרון כיס. אבל בשאר מצות מאן מחיל ומאן שביק? ודע שכל פרטי מצוה זו רומזים למה שבארנו כגון כבוד הרב שלא יורה בפניו, ותן לחכם [ויחכם עוד] וגומר. ודע כי המקיים מצוה זו גורם שתקים³⁴² בעלת הגאולה על בניה ומתעטפת בטלית לבנה ואמרה לכנסת ישראל קום בתולת ישראל, ועטרת לבנה היא חכמת אלהים, נמצאת למד שיבה וחכם הוא דוגמא עליונה לגמרי. שיבה בלא חכם הוי קצת דוגמא, וסגי ליה בהידור. בחור וחכם הוי דוגמת תורה שבכתב ובעי קימה. ורבו שהאיר עיניו, וכן אביו שהביאו לעוה"ז, צריך לקום מפניהם מלא עיניו. וראיתי בס' קנה³⁴³ שאם היה ביהמ"ד או ביהכנ"ס אפילו אלף אמה כד' אמות דיינינן ליה. ולא אמרו מלא עיניו אלא ברשות הרבים, וזו חומרא יתירה ולא נהגו כן. כתב בס' קנה³⁴⁴ ז"ל וגם ארז"ל הנפטר מרבו אל יראה לו אחוריו, אלא ילך לאחוריו ויראה לו פניו. והכוונה שתפארת ישראל רב על הנצחיים, ובחזרת פניהם ממנו מקבלים מהאש הגדולה עכ"ל. ואני אומר כי מזה הטעם תלמיד אל יורה הלכה בפני רבו, כי הנצחיים עדים הם ולא דיינים. עוד כתב ז"ל על ההיא דאמר רב אמי³⁴⁵ בישיבה הלך אחר חכמה, במסכה הלך אחר הזקנה, וראה

הערות

340 תחילת הספר, ד"ה מפני שיבה תקום 341 ספר הפליאה, ד"ה משה עלה להר סיני; וספר הקנה, ד"ה כוונת התפילה; עבודת הקודש (ר"מ אבן גבאי) ח"א פ"כו; ח"ב פ"א 342 ספירת בינה 343 ד"ה מפני שיבה תקום 344 ד"ה לא להורות לפני רבו 345 בכא בתרא פ"ב ע"א

פרשת בן איש חי כי תצא היר

אלא צביחו שהוא דבר טיולא נגופו זכח ולריך לחוש לדברי האוסרים אפילו
צרוק בעלמא :

י כל אלו הדברים שאמרנו שלריך לכבד זהה אה רבו לא כאמרו אלא צרבו מוצהק
דוקא טרוז חכמתו ומוכו אס וקרא וקרא ואס מוסנה ומוסנה ואס גמרא גמרא אצל
אס אין רוב חכמתו ומוכו אינו לריך לכבדו זכל אלה הדברים שאמרנו אצל עומד וילבניו
ומסיגינן לארבע אמותיו וכן נכון ננוי כשמוציר שמו יאמר רבי פלוני :

יא אע"ג דאמרינן דחייב לעמוד בפני רבו אע"פ שאינו רבו מוצהק מ"מ אס זה רבו
למדו מן אל"פ צ"ח עד גמר החכ"ך אצל לא למדו גמרה וחורה טצט"פ מפני
סזה המלמד אינו יודע ללמוד גמרא והלך זה החלומ"ד ולמד גמרא לפני רב אחר
ונעסק ח"ס חשוב אינו חייב זה החלומ"ד לעמוד לפני זה המלמד אע"פ שלמדו כל
המקרא כולם יען כי זה המלמד נחשב עתה לבני זה הח"ס לעומד דארעא ואיך זה
שהוא חכם ובעל הוראה יקום מפניו כי זילותא לח"ס לקום בפני הדיוט וכ"ש אס
זה המלמד שלמדו כל המקרא כולה לא למדו זכנס אלא לימדו צשכר דמוחמת
כן נתי צל"ר ליה יקריה על כן אינו קם מפניו ומ"מ ראוי לעשות לו הידור
ולנהוג צו חיה כבוד והכי הוי קיבין לעלמא וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל בצרכ"י
וצט"ק יע"ש ואלו המון העם שלומדים חכ"ך ומעט מודברי רז"ל צאגדה לפני
מלמדי תינוקות ויולא"כ לשוק לעסקים ואין לומדים יותר דמולא זה האדם כל
חכמתו וידיעתו צחורה או רובה הוא מן המלמד ה"ה חסיב המלמד הזה רבו
מוצהק וחייב לנהוג צו כל הלכות רבו מוצהק טכחצנו דעל זה כתב מרן ז"ל
צסה"ט צדין רבו מוצהק טרוז חכמתו ומוכו אס וקרא וקרא ואס מוסנה ומוסנה
ופשוט .

יב כחייב מפני טיבה תקום והדרת פני זקן והיינו טיבה אדם שהוא צן
טצט"פ טנה וזקן זה החכם שקנה חכמה וגם הנשים חייבין צמולה זו
לקום מפני הזקן ומפני החכם ואפילו אס הזקן עם הארץ לריך לקום מפניו
וצלצד טלא יהיה רשע ולכן אלו הצביונים טידוע זהס טאין מוטפללין צכל יום
ואינם מניחין הפילין אינו חייב לקום מפניהם כלל כי על זקן כ"ה לא לוחה
החורה לכבדו ואע"ג דכתצנו טהיוצ מ"ע לקום מפני זקן היינו צן טצט"פ טנה
כל זה הוא כפי דברי הפוסקים הפטטנים אצל לפ"ד רבינו האר"י ז"ל לריך
לקום בפני הזקן וצן טטיס טנה ומועלה ולריך להזהר צ"ה כי דבריו כאמנים
ע"פ הקוד דברי אלסיס חיים .

יג ואינוותי חייב אדם לקום מפניהם ומסיגינן לחוך ארבע אמותיו עד טיעצרו
מוכנגד פניו או יצרו ואס רולה לקום מפני הזקן או החכם קודם טיגינן
לחוך ארבע אמותיו אינו רשאי ועמ"ש צק"ד צסה"ק רב צרכות צנוע"ה הפ"ה
אוח אי יע"ש ויש להסתפק אס כנכסו החכם או הזקן לצית הטכסת או לחלך
המוקף אי אמרינן כל הצית חטיב כארבע אמות וחייב לקום אע"פ שהס צאו
ויצרו רחוק מן האדם היוטצ טס יותר מן ד"י אמות או"ד ג"ס צזה יס דין ד'
אמות הנ"ז ועיין מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בצרכי יוסף וכ"ל כיון דהוי קפיקא
דאורייתא אזלינן לחווצרא ולריך לקום מפניהם אע"פ טיטצו רחוק ומוכו מיהו
אס הוא יודע שהס צאים להחקרצ ליטצ קמוך לו לא יקום מפניהם אלא עד
טיגינן לחוך ארבע אמותיו כן העליתי צסה"ק וקצליאל צק"ד :

הלכות תלמוד תורה

פיה הי"א כרז המצבק שרטה למחול על כבודו בכל
דברים האלו או באלה מהן לכל תלמידיו
או לאחד מהן הרשות בידו עכ"ל, ל"ב למה נקט הרמב"ם
כרז המצבק דוקא, ופיין בכ"מ שס דמצור מדבריו דמפרש
לדברי הרמב"ם דרבותא נקט דאפילו רב מצבק יכול למחול
על כבודו.

והנראה לומר בזה, דהנה שחי מלות הן, חדא דין כבוד
ומורא שתלמיד מחויב לרבו, כמצורא בכמה
דוכתי, וצ"מ צ"ס ריש פ"ה שס ז"ל כשם שאדם מלווה כבוד
אצלו ויראהו כך הוא חייב כבוד רבו ויראהו וכו' יטו"ש
בדברי הרמב"ם דקחשיב כל דיני כבוד ומורא שתלמיד מחויב
לרבו, והנה מקור מלווה זו כפ"ה: מדברי החוס' צ"ק דף
מ"א הוא מהקרא דאת ד' חלקי תירא לרבות תלמידי חכמים,
עיי"ש בדברי החוס' שכתבו דדרשא זו קיימא על רבו מוצבקה,
דהיינו דין כבוד ומורא שתלמיד מחויב לרבו, אולם בשה"מ
להרמב"ם מלווה ר"ע כתב דמלווה זו נכללת במלות והדרת
פני זקן, וכ"ה להדיא בספרא פ' קדושים ובתוספתא פ"ג
דמגילה איחבו הידור שאמרה תורה והדרת פני זקן לא
עומד במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו נוהג
בו מורא ויראה וכו', הרי להדיא דבהך דוהדרת פני זקן
נאמר גם דין חיוב כבוד ומורא שהתלמיד מחויב לרבו, ועוד
נאמר בהך קרא דוהדרת פני זקן מלווה צ"ע של הידור על
כל ת"ה אף שאינו רבו, כמצורא צ"מ צ"ק רפ"ו שס כל
ת"ה מלווה להדרו וטע"פ שאינו רבו שנאמר מפני שיבה
תקום והדרת פני זקן זקן זה שקנה חכמה עכ"ל, הרי
דמלווה זו של הידור אינה על רבו דוקא, רק היא מלווה
הנאמרה על כל ת"ה, ודין מלווה זו היא צקימה שיש בה
הידור לבד, כמצורא צסוגיא דקידושין דף ל"ג וצ"מ צ"ס
פ"ו שס, באופן ששתי מלות נפרדות הן, חדא מלות כבוד
ומורא שתלמיד מחויב בהן דוקא לרבו, ושנית מלות הידור
הנוהגת בכל ת"ה, והדברים מפורשים ומצוראריס להדיא
בדברי הרמב"ם פ"ה ופ"ו עיי"ש. והנה צסוגיא דקידושין
דף ל"ג שס תנא איחובי קימה שיש בה הידור הוי אומר זה
ד' אמות אמר אצוי לא אמרן אלא צרבו שאינו מוצבקה
אבל צרבו המוצבקה מלא עיניו, ויעיי"ש צ"ן שכתב צטעמא
דמילתא דכיון דרבו מוצבקה הוא כי קאים מקמי כמלא
עיניו קימה שיש בה הידור היא שהצבר מוכיח שלכבודו
הוא עומד עכ"ל, אולם מדברי הרמב"ם נראה דמפרש דהוא
משום דדין ד' אמות לא נאמר רק על חובת הקימה של
תקום והדרת שנאמרה על כל ת"ה, וזו היא שתלוי בהידור,
אבל צרבו מוצבקה גם מלכד מלות ההידור של תקום והדרת,
מחויב הוא לקום מפניו משום חיובא דכבוד ומורא, דהרי

גם כבוד אב ואם קריל דמחויב לעמוד מפניהם, כמצורא
צקידושין דף ל"ג וצ"מ צ"ס פ"ו מהל' ממרים, וגבי אצוי
ואמו הרי לא מליט מלות הידור כלל, דוהדרת פני זקן כחייב,
אבל אב ואם כל מלכות הוא כבוד ומורא ולא הידור, וצ"מ צ"ס
משום חיובא דכבוד ומורא הוא דלריך לעמוד מפניהם,
וממילא דה"ה צרבו מוצבקה דכוותיה, מלכד המלווה דתקום
והדרת שנאמרה על כל ת"ה מחויב הוא לעמוד מפניו גם
משום חיובא דכבוד ומורא, [וכ"ה מצורא להדיא מדברי
החוס' צ"ק דף מ"א שהקשו דלמ"ל הקרא דמפני שיבה תקום
ותפוסק לן מאת ד' חלקי תירא לרבות ת"ה והוכיחו מזה
דהך דאת ד' חלקי תירא הוא רק צרבו מוצבקה עיי"ש
בדבריהם, הרי להדיא דצרבו מוצבקה מיהא שמעינן לחיוב
הקימה מעלם החיוב של כבוד ומורא גם מלכד הקרא דתקום
והדרת], ולעיני חיובא דכבוד ומורא לא נאמר השיעור
דד' אמות רק כמלא עיניו לריך לעמוד מפניו, דאין המלווה
תלוי בהידור כלל, וזהו דקאמר אצוי דצרבו המוצבקה כמלא
עיניו, דאין חיוב קימתו משום המלווה דתקום והדרת רק
משום חיובא דכבוד ומורא, ש"ע"ז לא נאמר השיעור דד'
אמות, ועיין צ"מ צ"ס פ"ו מהל' ממרים ה"ג לענין כבוד אב
ואם שכתב ח"ל ועומד מפניו בדרך שהוא עומד מפני
רבו עכ"ל, והביאור בזה, דגם מפני אצוי לריך לעמוד כמלא
עיניו כמו צרבו המוצבקה, כמצורא צ"מ שס דמקור דברי
הרמב"ם הוא מהא דרז יוסף כי הוב שמע קל כרעא דאימי
אמר איקום וכו', וזהו להדיא כמש"כ דמשום חיובא דכבוד
ומורא חיוב הקימה היא כמלא עיניו, וזהו יסוד דינו של
אצוי דצרבו המוצבקה כמלא עיניו, משום דיש צקימתו מלווה
נוספת של כבוד ומורא מלכד המלווה דתקום והדרת וכמש"כ.
והנה צסוגיא שס יכול יעמוד מפניו מצה"כ ומצה"מ ת"ל
תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא צמקום שיש הידור,
ונראה דלדעת הרמב"ם גם זה נוהג רק צשאר ת"ה שאינו
רבו מוצבקה, אבל צרבו מוצבקה אין חיוב הקימה תלוי
בהידור כלל, וחייב לעמוד מפניו בכל מקום משום חיובא
דכבוד ומורא, כמו ציותר מד' אמות, וכ"ה גם משמעות
דברי הרמב"ם שס, דנקט להך דינא דאין עומדין מצה"כ
ומצה"מ רק צפ"ו לענין מלות ההידור שנוהגת בכל ת"ה,
אבל צפ"ה גבי חיוב הקימה מפני רבו מוצבקה לא נקט זאת,
והיינו משום דהרמב"ם ס"ל דצרבו מוצבקה אין חיוב הקימה
תלוי כלל בהידור, כיון דחיובו משום כבוד ומורא הוא ולא
משום מלות הידור, ולהכי מחויב הוא לעמוד גם צמקום שאין
שם הידור, וגם לאו דוקא צתוך ד"א, ואין דינים אלו
אמורים רק צשאר ת"ה שאינו רבו מוצבקה, שכל מלותו
היא רק בהידור צלבד, וכמו שהצאנו מדברי הרמב"ם, וצ"ה
הוא שנאמר הדין דקימה שיש בה הידור, ולא צרבו מוצבקה
שחייב צכבודו ויראתו וכמש"כ.

והנה

שמחל על כבודו כבודו מחול וכי אינו חסר כבוד
 משקי צו הלולא דברי ודל לי כסא וכי לרימ ולרימ וכי
 ולא קמו מקמי לויקפד וכי אפי"ה הידור מיעבד לי צעו,
 ובפירוש"י שם ח"ל לנוע מעט כאלו רוצה לעמוד מפניו
 עכ"ל, ומבואר מדברי רש"י דאינו חייב בקימה ממש, דעיקר
 חייב הכידור פקע כיון שמחל, וכי"ה בשאלות פ"י קדושים
 ובי דקימה לא צעו הידור צעו למעבד לי עכ"ל, ולכאורה
 נראה לפי פירושם דהא דקאמר הגמ' דאפי"ה הידור מיעבד
 לי צעו אין ר"ל משום חיובה, דצאמת מעיקר הדין לא הוי
 עליהם שום חייב כלל כיון שמחל, ועוד דהלא עיקר חייב
 הכידור שמדינתא הוא בקימה שיש צה הידור ולא צד"ה,
 ומה הלא אמרינן דפטורים הם, הלא עיקר הביאור צה
 צע"כ הוא, דהגמ' קאמר דאפי"ה אינכו צעו למיעבד לי
 הידור קא"ה כאלו רונים לעמוד מפניו אף שאין צה שום
 דין של חייב, אבל יעו"ש בדברי הרמב"ם פ"ה שם ה"י"א
 שכתב ח"ל ואע"פ שמחל חייב התלמיד להדרו ואפילו צעטה
 שמחל עכ"ל, הרי דנקט זאת לעיקר דינא ומילתא דחיובה
 דגם לאחר המחילה חייב להדרו, ולי"ע הביאור צה. ונראה
 דהרמב"ם מפרש לדברי הגמ' דאפי"ה הידור מיעבד לי צעו,
 דינא נאמר צה, דכל הפלוגתא דרב שמחל על כבודו אי
 כבודו מחול או לא, הוא רק לענין חייב הכבוד שנוכח
 ברבו דוקא, דהוא ציבורו מילתא דחיובה, שהתלמיד מחויב
 לרבו, וכזה הוא דעיקר ענין מחילה, אבל מלות הכידור
 בנוכח כל ת"ח, לא שייך צה ענין מחילה כלל, דהיא
 ציבור דינא מורה ככל מלות דעלמא, להדר זקנים בקימה
 שיש צה הידור, ולאו צדידי תליא מילתא למחול על זה,
 ויכ"ה מדויק בלשון הרמב"ם, דגבי החייב הכבוד ומורא
 שהלמוד מחויב לרבו נקט לישגא דחיובה כך הוא חייב בכבוד
 רבו ויראתו וכי, וגבי דין הכידור נקט לישגא דמורה, כל
 ת"ח מורה להדרו, והיינו משום דציבור דין וענין חלוקין
 בן זה מזה, דענין חייב הכבוד ומורא הוא מילתא דחיובה,
 שהתלמוד מחויב צה לרבו, וענין הכידור הוא ציבורו מורה
 דרמיא אקרקפתא דגברא להדר חכמים וזקנים, ולא ענין
 של חייב שמחויב הוא להת"ח בכידור זה, ומשוי"ה רק על
 חייב הכבוד יכולים למחול ושייך צו ענין מחילה, אבל מלות
 הכידור אינך תלוי בהת"ח כלל, ולא שייך צה ענין מחילה,
 וכן הן דברי הגמ' דאפי"ה הידור מיעבד לי צעו, דהוי
 דעי מחילה פקע חייב הכבוד, אבל מ"מ מחויבים היו
 לעמוד מפניו מפני מלות הכידור שנוכחת בכל ת"ח, שעי"ן
 לא שייך ענין מחילה כלל, והיינו דאיכפד רצא על דלא
 קמו מקמי, וזהו שפסק בן הרמב"ם דאע"פ שמחל חייב
 התלמיד להדרו, ר"ל דחייב להדרו כדון ת"ח בקימה שיש צה
 הידור, כמבואר בפרק שאחר זה דזהו הכידור שמחויב צו
 מדינא, שעי"ן לא מהניא מחילה, והדברים מדויקים בן
 בלשון הרמב"ם, שכתב בלשון שרפה למחול על כבודו בכל
 הדברים האלו דהיינו דמחילה מהניא רק על הדברים
 המפורשים בפ"ה שם, שהם מדיני חייב הכבוד ומורא, וזהו
 דתלוי צו וצמחיתו, אבל חייב הכידור שמחויבין צו לכל
 ת"ח, ע"ז לא שייך ענין מחילה כלל, שזו היא מורה בעלמא
 שאינה תלוי כלל בהת"ח, וחייב להדרו אפילו צעטה שמחל.
 ולפי"ן הרי מבוארים היטב דברי הרמב"ם שכתב לענין
 מחילה הרב המובהק וכי, דהנה ז"ל הרמב"ם פ"ה
 שם ה"ט צד"ה ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו אבל
 אם לא למד ממנו רוב חכמתו הי"ן תלמוד חבר ואינו חייב
 בכבודו בכל אלו הדברים עכ"ל, הרי דכל דיני כבוד ומורא
 אינך רק ברבו מובהק בלבד, אבל ברבו שאינו מובהק יש צו
 רק חייב הידור הנאמר על כל ת"ח, ואי"ה ממילא דלא שייך

לענין חייב הכבוד שאמר בו, וזהו דנקט רוב המובהק
 דוקא, וכמש"כ.
אולם בשו"ע יו"ד סי' רמ"ד פני"ד פסק להדיא דגם
 על חייב הכידור יכולים למחול, ולאו דוקא על
 חייב הכבוד ומורא, וזכינו בפירוש"י והשאלות הג"ל שכתבו
 מפורש דלאחר שמחל ליכא חייב קימה כלל, וכפי פירוש
 ב"י מפרש גם לדברי הרמב"ם הרי דמאי דנקט גבי
 מחילה הרב המובהק לרבותא הוא דנקט דאפילו רב מובהק
 יכול למחול, אבל קושטא דמילתא דמחילה מהניא לכל מיני
 צין לענין חייב הכבוד, וצין לענין חייב הכידור, וזהו שפסק
 בן בשו"ע.

הלכות עבודה זרה

פ"ב ה"ז ואינו אומר שעל שניכם הוא נסקל עכ"ל, ל"ע
 הביאור צה, דהרי זה לכאורה פשוט דשם
 המיוחד אינו רק אחד, ואיך אפשר שי"ה נסקל על שניכם,
 וגם עיקר הפלוגתא שמציא הרמב"ם אם חייבין גם על שם
 דאדנות או לא לריכב ציבור ופירוש, מה היא יסוד פלוגתא
 צה.

והגרא"ה לומר צה, דהרמב"ם ס"ל דכהא דאמרינן בקידושין
 דף ע"א כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי וכי
 לא כשאתי נכתב אני נקרא נכתב אני וכי ונקרא צא"ק דלת
 ע"כ, נאמר צה דינא, דבקריאה של אדנות היא גם קריאה
 על השם של הוי, ואי"כ אף דעלם השם של אדנות לאו שם
 המיוחד הוא, אבל עכ"פ הרי צה שפירש להשם דאדנות מקרי
 שפירש גם להשם המיוחד, שזו היא קריאתו, ולהכי חייב
 צמגדף, והוי זה בכלל ויוקצ שם השם, דכך היא נקיבתו של
 שם זה לענין הקריאה, ולהכי כתב דעל שניכם הוא נסקל,
 דצין כך וצין כך הרי פירש להשם המיוחד שהוא שם הוי,
 אבל אה"י דזה גם הרמב"ם ס"ל דרק שם הוי הוא דמקרי
 שם המיוחד ולא השם של אדנות.

וגרא"ה דצה כו"ע ס"ל הכי, דזהו יסוד הדין דזה שמי וזה
 זכרי דבקריאה דאדנות מקרי לענין כל הדינים
 שקרא גם להשם הכתוב שהוא שם הוי, אכן כ"ז הוא לענין
 צרפת כהנים וכדומה, דנאמר דינא דכה תצרכו דכהכנים
 לריכין לצרך דוקא בשם זה הכתוב צפרשה, וצזה הוא
 דנאמרה הכלכה דבקריאה זו של אדנות חשיבה שקראו וצרכו
 את ישראל בשם הוי, שהוא הכתוב צפרשה, וכן בכל קריאת
 פרשיות שצחורה, ע"י הקריאה של אדנות חשבו בקורין את
 השם הכתוב צפרשה, וצזה הוא דעיקר דין זה דזה שמי וזה
 זכרי, שהרי עכ"פ יש כאן שם הוי שהוא נקרא בלשון זה,
 אבל צמגדף שאין שם שם הוי כלל, מאן משוי לקריאתו
 שהכא חשבה קריאה של שם המיוחד, הלא הוא לא פירש
 רק השם של אדנות, וכשהיא לעלמא ג"כ קריאה היא, ואין
 כאן מה שיטעם אותה לקריאה של שם הוי, ועי"כ ס"ל דאינו
 חייב צמגדף עד שיפרש את השם הוי בעלמא. וצזה הוא
 דחולק הרמב"ם וס"ל דכיון דהויא מיהא קריאה גם לענין
 שם המיוחד, על כן גם צמגדף הוי זה בכלל מפרש את השם
 וחייב, וכמש"כ.

פ"ח ה"א כל שאין צו חסיכת יד אדם ולא עשהו אדם
 אע"פ שעבד הי"ז מותר בנאכא לעיכך בגוים
 העובדים אה בהרים וכי ואת הבהמה הרי אלו מותרין